

Daiga Jamonte, Bc.hist. Latvijas Universitātes Muzeja krājuma glabātāja

Izcilais latviešu botāniķis Pauls Galenieks

23. februārī Latvijas zinātnes sabiedrība atzīmē 130 gadu jubileju vienam no izcilākajiem latviešu botāniķiem Paulam Galeniekam, kurš veicis lielu ieguldījumu Latvijas botānikas attīstībā, jaunas botāniķu paaudzes sagatavošanā un zinātnes popularizēšanā.

P. Galenieks **dzimis** 1891. gada 23. februārī Kurzemē, Rubas pagasta “Birzēs”, mācījies Pampāļu divgadīgajā ministrijas skolā, tad Saldus pilsētas skolā, Rīgas Ata Ķeniņa reālskolā, Jelgavas reālskolā. Jau bērnībā viņš iemīlējis dabu, daudz laika pavadot Ventas krastos. No 1911. līdz 1917. gadam P. Galenieks mācījās **Rīgas Politehniskā institūta Lauksaimniecības fakultātē**. Šajā laikā viņš iestājās studentu korporācijā “Kāvi” un sāka strādāt avīzes “Jaunākās Ziņas” redakcijā. Pirmā pasaules kara laikā P. Galenieks kopā ar augstskolu devās emigrācijā, kur to pabeidza un uzsāka darba gaitas, bet 1917. un 1918. gados bija baltgvardu virsnieks.

1921. gadā P. Galenieks kopā ar sievu Annu (dzimusi Caunīte) un bērniem Imantu (1919 – 2000) un Ausmu (1921 – 1944) atgriezās Latvijā un tūlīt uzsāka

darbu **Latvijas Universitātē** Matemātikas un dabaszinības fakultātes Dabaszinātņu nodaļas Sistemātiskās botānikas katedrā. 1940. gada septembrī fakultāti sadalīja Fizikas un matemātikas fakultātē un Dabaszinātņu fakultātē. Vēlāk Dabaszinātņu fakultāti pārdēvēja par Bioloģijas un augsnes zinību fakultāti, bet kopš 1953. gada - par Bioloģijas fakultāti. Šeit P. Galenieks nostrādāja līdz mūža nogalei. No 1944. gada līdz 1950. gadam viņš bija Bioloģijas fakultātes dekāns, bet līdz 1960. gadam – Botānikas katedras vadītājs.

P. Galeniņš ar studentēm LU Botānikas laboratorijā. 20. gs. 20. gadi. Fotogrāfs nezināms. Reprodukcija, LUM krājums

1922. gadā P. Galeniņš kopā ar profesoru Nikolaju Maltu un dārznieku Mārtiņu Pāleni iekārtoja **LU Botānisko dārzu** Dreiliņos. Šeit tika iesētas arī 1920. gadā ārstniecības augu ekspedīcijā Altajā ievāktās sēklas. 1926. gadā dārzs tika pārcelts uz Rīgu, Kandavas ielu. Pēc Otrā pasaules kara profesors piedalījās karā cietušā LU Botāniskā dārza atjaunošanā un līdz 1949. gadam bija tā direktors.

P. Galeniņša Altajā ievāktās silpureses *Pulsatilla* sp. herbārijs 1920. gads. LUM krājums

1920. gados P. Galeniņša zinātniskajā darbā iezīmējās divi virzieni – **paleobotānika un floristika**. **Floras vēstures** izpētē pētnieks pielietoja jaunākās paleobotānikas metodes. 1926. gadā P. Galeniņš tika apbalvots ar Krišjāņa Barona prēmiju par interglaciālā kūdras slāņa floras pētījumu, bet 1937. gadā balvu saņēma par krājumu “Latvijas zeme, daba un tauta”, 2. sējumu, kuram bija redaktors un līdzautors.

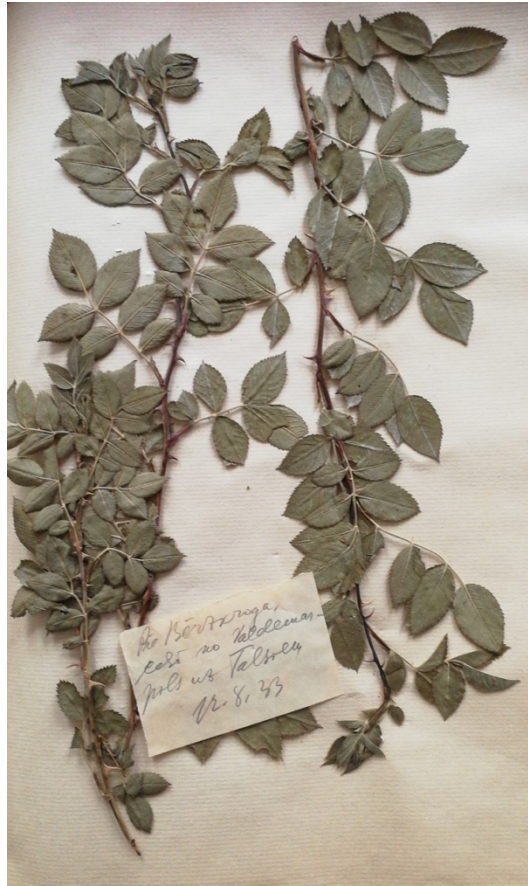

P. Galenieks, Nikolajs Malta un Henrihs Skuja. 20. gs. 20. – 30. gadi. Fotogrāfs nezināms. Reprodukcija, LUM krājums

1923. gadā P. Galenieks **dibināja Latvijas Dabas zinātņu biedrību** un kļuva par tās izdevuma “Daba” redaktoru. 1924. gadā pirmizdevumu piedzīvoja profesora sarakstītā mācību grāmata vidusskolām “Botānika”, turpmākajos gados grāmata piedzīvoja vairākus atkārtotus izdevumus.

Zinātnieka profesionāla dzīvē bija radoša un panākumiem bagāta. Diemžēl, **ģimenes dzīve** šajā periodā bija sarežģītāka. Sieva Anna saslima ar tuberkulozi un nomira. 1927. gadā P. Galenieks apprecējās otro reizi. Laulībā ar sievu Mariju (dzimusi Liniņa) piedzima meita Venta (1928 – 2011) un dēls Tālis (1932 – 1946). Marija Liniņa arī bija botāniķe un kopš 1922. gada strādāja Latvijas Universitātē, kur abi arī iepazinās. 1934. gadā M. Galeniece aizstāvēja habilitācijas darbu “Latvijas purvu un mežu attīstība pēcledus laikmetā”, par ko 1936. gadā saņēma Krišjāņa Barona balvu.

1929. gadā Galenieku ģimene iegādājās zemes gabalu Baldonē, uzbūvēja tur mājas “**Rozītes**”. Mājas iegādātas ar domu par bērniem, lai viņi augtu saistīti ar dabu un darbu. Mājas kalpoja arī zinātniskajam darbam, šeit tika izveidoti dendroloģiskie stādījumi ar lielāko savvaļas rožu kolekciju Latvijā, kur tika veikti novērojumi arī disertācijas izstrādei. **1936. gadā P. Galenieks aizstāvēja disertāciju “Latvijas rozes”, iegūstot dabaszinātņu doktora grādu.** Tas bija pirmais plašais pētījums par savvaļas rozēm Latvijā.

Ādlapainās rozes *Rosa coriifolia* eksikāts Herbarium Latvicum herbārijā. Ievācis P. Galeniēks. 1933. gads. LUM krājums

Līdztekus akadēmiskajai darbībai P. Galeniēks **nodarbojās ar zinātnes popularizēšanu** gan lasot lekcijas, organizējot sēņu un skujkoku skates, publicējot populārzinātniskus rakstus ar pseidonīmu Omegars. Populārzinātniskie raksti 1940. gadā tika apvienoti krājumā “**Daba un mēs**”, kur apskatītas ne tikai botānikas, bet arī astronomijas, klimata un ģeoloģijas jautājumi.

1936. gada 26. jūlijā Ministru kabinets pieņēma lēmumu pārcelt uz Jelgavu Latvijas Universitātes Lauksaimniecības fakultāti, tā izveidojot jaunu augstskolu - **Jelgavas Lauksaimniecības akadēmiju** (tagad – Latvijas Lauksaimniecības universitāte). P. Galeniēks paralēli darbam Latvijas Universitātē, iesaistījās darbā arī Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijā un kopš 1939. gada bija vecākais docents. No 1940. gada jūnija viņš bija Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas rektors, bet vācu okupācijas laikā tika atstādināts no amata. Pēckara gados akadēmija darbojās Rīgā, jo 1944. gadā Jelgava tika stipri sabombardēta un tur nebija piemērotu telpu studijām. Bombardēšanā gāja bojā arī daļa profesora izveidotā herbārija. P. Galeniēks akadēmijā nostrādāja līdz 1957. gadam, kad tā atgriezās Jelgavā.

1940. gadā P. Galeniēks aktīvāk **iesaistījās politiskajā dzīvē**. Dažādu apstākļu ietekmē viņš sekmīgi balotējās Latvijas Tautas Saeimas vēlēšanās, bija Saeimas priekšsēdētāja biedrs. Viņš tika iekļauts LPSR Augstākās Padomes grupā, kas brauca uz Maskavu lūgt Latviju uzņemt PSRS sastāvā, bet šeit viņš atteicās teikt priekšā nolikto runu. Decembrī profesors tika ievēlēts par deputātu PSRS Tautību Padomē.

1941. gadā, kad sākās **vācu okupācija**, P. Galeniēks tika apcietināts un ieslodzīts Rīgas Centrālcietumā, 1942. gadā – Salaspils koncentrācijas nometnē, pēc tam gads pagāja policijas

uzraudzībā Baldones “Rozītēs”. 1944. gadā rudenī viņš iebēga mežos un organizēja partizānu grupu, kas sadarbojas ar Sarkanās armijas izlūkiem.

Neskatoties uz vācu okupācijas varas laikā izciestajām represijām, turpmākie gadi profesoram nepagāja mierīgi. Neuzmanīgs izteikums Inženierzinātņu fakultātes izlaidumā rosināja Komunistiskās partijas darbinieku Arvīdu Pelši publicēt rakstu "**Kam tic profesors Galenieks**", kas radīja draudus profesora drošībai, laikrakstos tika pārpublicēts [raksta tulkojums latviešu valodā](#). Draudus pastiprināja tas, ka profesora dēls Imants līdz pat 1956. gadam slēpās mežā no pastāvošās iekārtas un P. Galenieks viņu atbalstīja.

P. Galenieks ar studentēm lauku praksē. 20. gs. vidus. Fotogrāfs nezināms. Reprodukcija, LUM krājums

Laika gaitā **profesors arvien vairāk pievērsās augu anatomijai, morfoloģijai un sistemātikai**. 1948. gadā tika izdota mācību grāmatu studentiem “Augu sistemātika”, 1950. gadā - “Botāniskā vārdnīca”, 1951. gadā - “Augu morfoloģiskās botāniskās tabulas”.

P. Galenieka (3. no kreisās) rīkotā Latvijas Valsts universitātes ekskursija-prakse Kaukāzā. 1954. gads. Fotogrāfs nezināms. Reprodukcija, LUM krājums

1953. gadā latviešu valodā iznāca P. Galenieka tulkotā Čārlza Darvina “Sugu izcelšanās”.

No 1953. līdz 1959. gadam iznāca fundamentālais darbs četros sējumos “**LPSR flora**”, kura sagatavošanu vadīja P. Galenieks, viņš bija arī vairāku rakstu autors.

Profesors darbojās Zinātņu akadēmijas **Terminoloģijas komisijā**, kur izstrādāja botānikas terminus, veidoja jaunvārdus. Starp viņa radītajiem augu nosaukumiem ir dižauza, dižmeldri, dižskābārži, mārdadži, sikpapardes, aslaivītes, dziedēnītes, linlapes, vairodzenes, dižā aslake un citi.

1952. gadā P. Galenieks piedalījās **Vissavienības Botānikas biedrības Latvijas nodaļas** (tagad Latvijas Botāniķu biedrība) dibināšanā, bet 1956. gadā - **Zinātņu akadēmijas Botāniskā dārza** (tagad Nacionālais botāniskais dārzs) Salaspilī izveidē.

Par savu ieguldījumu zinātnē P. Galenieks 1959. gadā saņēma **Latvijas PSR Nopelniem bagātā zinātnes darbinieka goda nosaukumu**.

P. Galenieks nomira 1962. gadā, viņš **apbedīts** Rīgā Meža kapos.

LU Muzeja Botānikas un mikoloģijas kolekcijās Galenieku mantojuma apakškolekcijā glabājas vairāk kā 300 vienību liels liecību klāsts par zinātnieka dzīvi un darbu. Lielāko daļu materiālu veido fotogrāfijas, fotoreprodukcijas un manuskripti. Vairums manuskriptu ir profesora sarakstīti darba materiāli, kā viens no nozīmīgākajiem minams “Latvijas PSR flora” manuskripts. Nenovērtējama apakškolekcijā ir disertācija “Latvijas rozes”. Negaidītākais artefakts ir P. Galenieka putnu zīmējumi. Bez tam LU Muzejā glabājas viņa ievāktie **herbāriji**, starp kuriem liela daļa ir Latvijas savvaļas rožu paraugi, kas ievākti disertācijas izstrādes laikā. LU Muzeja herbārijā glabājas arī Altajā ievāktu silpuresnes *Pulsatilla sp.* eksikāts un [meža jāneglītes](#) *Pedicularis sylvatica* pirmais atradums Latvijā.

Literatūra:

Pauls Galenieks /sastādīja: Ināra Melgalve, Inta Liepiņa ; Latvijas Lauksaimniecības universitāte. - Jelgava : Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 2014.

Pauls Galenieks/ Plēsums.- LLA P. Galeniekam veltītās atceres konferences speciālizlaidums.- 1991. gads.

“Viesos pie Kaukāza augiem”. Autors E. Vimba. 1961. gads (BOT15652)

“Paula Galenieka nekrologs”. Autors A. Kirhenšteins. 1962. gads. (BOT15549)

P. Galenieka biogrāfija. Autors nezināms, sagatavots pēc M. Galenieces raksta. 1981. gads (BOT15593)

“Paulam Galeniekam 110”. Autors nezināms. 2006. gads. (BOT15553)

P. Galenieka biogrāfija. Autors E. Vimba. 1991. gads. (BOT15652)

"Profesors P. Galenieks bija arī dendrologs". Autors E. Vimba. 20. gs. beigas. (BOT15652)

Interneta resursi:

[LU Botāniskais dārzs – Pauls Galenieks](#)